

Проф. др Богдан Лоза, ОБЛИГАЦИОНО ПРАВО — Општи дио, Сарајево 1978.

У издању „Дома штампе“ у Зеници, септембра 1978. године, јавности је представљен уџбеник „Облигационо право — Општи дио“, чији је аутор редовни професор Правног факултета у Сарајеву др Богдан Лоза.

За сваку универзитетску средичу догађај од несумњивог значаја јесте појава новог уџбеника. Ако се он при томе јавља у научној области која оскудјева уџбеничком литературом и у оквиру које је, на сарајевском Универзитету, посљедњи уџбеник издат почетком шездесетих година (др С. Јакшић, Облигационо право, Сарајево 1962.), онда има више разлога да се тај моменат истакне.

Ово стоји тим прије, ако се овај стваралачки напор посматра кроз призму реформе научно-наставног рада на босанско-херцеговачким универзитетима, којој је један од значајних циљева обезбјеђивање садржајне и актуелне уџбеничке литературе. Такође од битног значаја је и чињеница да је недавно — 1. октобра 1978. — ступио на снагу Закон о облигационим односима (убудуће и: ЗОО), са чијим одређењима је аутор ускладио свој рад.

У том контексту треба схватити и овај покушај да се кроз приказ основних садржаја наведеног уџбеника проф. Б. Лозе, укаже на друштвени значај овог дјела и потакне на критички дијалог о његовим основним одређењима.

I

1. Први дио књиге третира питања везана уз појам и предмет облигационог права, формалне изворе, начела и систем облигационог права.

Указујући на чињеницу да је облигационо право „управо онај дио грађанског права који се на првом мјесту бави размјеном добара и вршењем услуга“ оствареним слободном предузимљивошћу субјеката, аутор подвлачи изузетан значај друштвених односа који се правно уређују у оквиру облигационог права. У овим разматрањима, пак, присутан је напор да се третирано питање посматра из аспекта социјалистичких самоуправних друштвено-економских односа.

Претходно констатирајући традиционално појмовно одређење облигационог права у објективном и субјективном смислу, аутор у засебном одељку третира то питање у контексту самоуправних друштвено-економских односа. Стављајући под знак питања досадашњу структуру тзв. грађанскоправне гране јединственог југословенског правног система, проф. Лоза аргументира у прилог ставу да облигационо право у нас представља „саставни дио права удруженог рада, јер је са њим најуже повезано“. Код тога истиче да југословенско облигационо право обухвата „не само норме којима се регулишу правни послови на јединственом југословенском тржишту, него и норме које доносе републике и покрајине, у оквиру своје надлежности, а којима се регулишу одређени облигациони односи“.

У области формалних извора облигационог права аутор наглашава да се као такви, уз традиционалне изворе, међу којима се на првом мјесту истиче Закон о облигационим односима, треба да схвате и самоуправни општи акти организација удруженог рада, а особито самоуправни споразуми о удруживању друштвених средстава, као посебни и посебни формални извори облигационог права.

Особиту пажњу аутор посвећује начелима Облигационог права, разрађујући их кроз приказ темељних начела Закона о облигационим односима. Уз, могуће је то рећи, већ „класична“ начела, посебно се анализирају начело јединства облигационог права, сарадње субјеката облигационог односа и начело правичности, као својеврсни новуми у нашем облигационом праву.

Из разматрања ових начела аутор изводи закључак да наш ЗОО својом садржином представља битну новину у односу да постојеће буржоаске грађанске кодификације и оне у социјалистичким земљама. Тим поводом је и констатирано да се ради о закону који „на принципима устава Устава СФРЈ и Закона о удруженом раду установљава таква правна правила за регулисање међусобних односа организација удруженог рада и других учесника на јединственом југословенском тржишту, које почива на јединственим друштвено-економским односима, слободном кретању и удруживању рада и средстава, слободној размјени робе, услуга научних и техничких и технолошких достигнућа и стручних искустава и слободног организовања и удруживања организација удруженог рада”.

Завршни одјељак I дијела аутор је посветио систему облигационог права, при чему је у уџбенику дати систем „провјерио” анализом у теорији постојећих схватања и става Закона о облигационим односима. Резултат тога је и научно и педагошки најприкладнији систем третирања материје облигационог права: Општи дио, чији су основни сегменти општа теорија облигација и правила за облигационе односе настале из посебних извора (уговор, проузроковање штете, незвано вршење туђег посла, неосновано обогаћење, једнострани облигациони послови) и тзв. Посебни дио, који већ традиционално обухвата правила регулисања одређеног броја уговора, који су, обзиром на значај и учесталост, добили назив именовани уговори.

2. Поступајући досљедно управо поменутом ставу, аутор други дио уџбеника посвећује општој теорији облигација (учење о облигацији).

Сложену материју општег осврта на облигациони однос аутор је обрадио кроз анализу теоријских и позитивно-правних аспеката сљедећих питања: појам, карактеристике и елементи облигације, извори и дејства облигације, множина субјеката у облигацији, измјена субјеката и садржаја облигације и, коначно, престанак облигације.

Свако од наведених питања обрађено је у обиму који је примјерен циљу овог рада, при чему су одређена питања, с обзиром на своју сложеност, шире обрађивана и посматрана са упоредноправног аспекта.

Крај овог дијела посвећен је застари потраживања проистеклих из облигационог односа, при чему су посебно обрађена питања појма и дејства застаре, њеног спречавања и прекидања, те застарни рокови.

3. Други дио уџбеника проф. Лоза посветио је разради једног од најчешћих извора облигације — уговору.

Уз одређивање појма уговора и указивања на његов значај као извора облигације у нас, аутор је овај правни институт обрадио кроз анализу основних начела уговорног права, услова за настанак ваљаног уговора, начина његовог закључивања, његовог основног дејства, да би након разраде начина престанка уговора посебну пажњу посветио средствима појачања уговора.

Пошто би прелазило оквире овог приказа да се подробније укаже на сва питања третирана у овом контексту, овдје бисмо истакли само нека. Прије свега, својом обухватношћу и дубином посебну вриједност представљају партије у којима је анализирана одговорност преносиоца за физичке и правне недостатке на предатој ствари или пренијетом праву прибавиоцу, те проблематика утицаја измјењених околности на извршење уговором преузетих обавеза (клаузула *rebus sic stantibus*). Ово стоји тим прије, што на овом плану 300 доноси много новoga.

Посебну пажњу завређује и ауторов осврт на одредбе Закона о облигационим односима о односу уговора према самоуправном споразуму.

Завршни дио разматрања облигационог уговора посвећен је обради средстава његовог појачања, при чему је посебна пажња посвећена јемству и уговорној казни, као лично-правним, и капари као стварно-правном средству појачања извршења уговора.

4. Проблему облигационих односа насталих из основа проузроковања штете другоме противправном радњом проф. Лоза је посветио сразмјерно највише простора. Овакав став аутора може се подржати из више разлога, но основни је, ипак, чињеница да се овај извор облигације, нажалост, све више појављује у свакодневном животу. Уз остало то је посљедица, као што аутор истиче техничког прогреса и с тим везане употребе опасних средстава не само при раду већ и при одвијању свакодневних животних активности. Све је већи број штета што их из разних разлога трпимо било на имовини било на особним добрима и досљедно томе све је већи број облигационих односа насталих тим поводом.

Анализу овог извора облигације проф. Лоза врши разматрањем услова настанка грађанскоправне одговорности, њених основа, те питања могућности уговорног искључења деликтне одговорности, да би након разраде појединих случајева проузроковања штете и посебних случајева одговорности, овај дио закључио излажући теорију накнаде штете и неких аспеката осигурања од одговорности за случај проузроковања штете.

Свестрана анализа сваког релевантног питања карактеристика је начина на који је обрађен и овај извор облигације. Посебна вриједност је, ипак, анализа основа обвезивања на накнаду штете и у том контексту питања правичности као основа обвезивања на накнаду штете. Исто вриједи и за изузетно обухватну анализу појединих случајева проузроковања штете другоме противправном радњом.

Питање тзв. посебних случајева одговорности за насталу штету аутор је издвојио и обрадио у посебном одјелу, гдје се говори шире о одговорности произвођача ствари са недостатком, одговорности друштвено-политичке заједнице за штету насталу усљед терористичких аката, јавних демонстрација или манифестација, одговорности због ускраћивања неопходне помоћи, одбијања закључења уговора, те одговорности организатора јавних приредби и одговорности за неизвршење послова од општег интереса.

5. Посљедњи, четврти, дио свог уџбеника проф. Лоза посветио је обради једностранних облигационих послова, неоснованом обогаћењу и незваном вршењу туђег посла, као засебним изворима облигације.

У оквиру једностранних облигационих послова детаљно је обрађен институт јавног обећања награде, кроз анализу појма и услова настанка облигационог односа из овог извора, његовог дејства и престанка овако настале облигације. Посебно је обрађен институт конкурса, као једног облика јавног обећања награде.

Код обраде вриједносних папира, аутор је анализирао појам вриједносног папира, његових начела, битне састојке и врсте, те увијек актуелно питање тренутка настанка облигационог односа издавањем вриједносног папира.

При обради института стицања без основа и пословодства без налога, дат је њихов појам, услови настанка облигационог односа и његови учинци.

II

Завршавајући овај приказ истакли бисмо само неколико моментата. Први је наше увјерење да ће овај рад професора др Б. Лозе, обзиром на значај материје којом се бави, провоцирати стваралачки дијалог у циљу превладавања постојећих разилажења у неким дијеловима теорије и праксе облигационог права. Овоме ће допринјети и чињеница да аутор у већини „отворених“ питања третираних у уџбенику није био искључив у мјери која би дестимулисала критички дијалог.

Друга чињеница јесте да ће овај рад проф. Лозе представљати помоћ многим правницима у обављању њихових свакодневних послова, у области удруженог рада, друштвених дјелатности, а особито дјеловања правосуђа. Код тога не смије се губити из вида чињеница да Закон о облигационим односима, као што је истакнуто, у много чему мијења досадашња правила облигационог права.

Не треба пропустити прилику да се нагласи да је овај уџбеник писан на начин који јасно исказује ауторова опредељења о сваком обрађиваном питању и утолико ће читаоцу бити приступачнији и употребљивији.

Коначно, треба констатирати значајну чињеницу да овај рад представља цјелину са већ постојећим уџбеником проф. Лозе „Облигационо право II — Посебни дио“, у којем су обрађени именовани уговори, а

који је, као цијењен уџбеник, доживио четири издања. На овај начин проф. Лоза је међу првима у нашој земљи презентирао јавности комплетан уџбеник облигационог права, утемељен на одредбама Закона о облигационим односима.

Невенко Мисита